

Evaluering af leve-bomiljø på Pleje- og aktivitetscenter Højvangen, afsnit Lynghøjen, Tjele Kommune

Kort udgave

September 2006

Evaluator

Cand. Scient. Pol.
Peter Gorm Larsen
www.policy.dk

Indledning

Pleje- og aktivitetscenteret Højvangen, Tjele Kommune, har i forbindelse med renovering og nyopførelse af plejeboliger etableret et leve-bomiljø i afsnittet Lynghøjen. Afsnittet Bellishøjen er ikke omfattet af leve-bomiljøet. De fysiske rammer er ens i de to afsnit, som udgør det samlede plejehjem. Personalenormering, organisation og kultur er forskellig.

Rapporten er en evaluering af leve-bomiljøet på Lynghøjen, som det udspillede sig i perioden fra midten af april 2006 til starten af juli 2006. På Pleje- og aktivitetscenteret Højvangen er leve-bomiljø en ny måde at forholde sig til pleje og aktivitet på. Det er en fremadskridende proces, hvor evalueringen kun giver et øjebliksbillede.

Evalueringen er først og fremmest tænkt anvendt af personalet, som et redskab til forsat udvikling af Højvangen herunder personaleudvikling.

Evaluatoren har som deltagerobservatør været sammen med beboere, personale og pårørende i ca. 50 timer på Lynghøjen. Møderne har strakt sig over 15 uanmeldte besøg på alle tidspunkter fra tidlig morgen til sen aften. Fokus har været på beboerne. Analyserne af personalet er kursoriske.

For at få adgang til feltet startede evaluatoren med at komme til den fælles eftermiddagskaffe. Efterhånden lykkedes det at komme til at kende beboerne, og blive inviteret indenfor i lejlighederne. Det var et bevidst valg, at evaluatoren ikke ville gå længere end hvad beboerne naturligt åbnede op for. Evaluatoren observerede ikke udførelse af personlig pleje. Evaluatoren har ikke en sundhedsfaglig uddannelse, og kan ikke forholde sig til, hvad der er sundhedsfagligt korrekt eller ukorrekt. Evaluatoren er mand, og er ikke bekendt med at yde personlig eller praktisk bistand til andre personer.

Evaluatoren tolker på baggrund af en sociologisk og antropologisk tilgang. Adfærd og udsagn kan tolkes på andre måder. En hjælper, sygeplejerske, læge eller en terapeut vil have en anden relevansstruktur og givetvis komme frem til andre resultater.

Rammer

Pleje- og aktivitetscenter Højvangen er placeret i den østlige udkant af Ørum. Fra mange lejligheder, fællesrum og terrasser er der en flot udsigt ud over marker og skov.

Ørum er hovedbyen i Tjele Kommune, som ligger mellem Viborg og Randers. Tjele Kommune er et mindre område, hvor mange beboere, pårørende og personale kender hinanden. En personale fortæller om "indavl". Samtaler med beboerne viser, at området har været præget af landbrug. Mange beboere har f.eks. haft tilknytning til Tjele gods.

Lynghøjen består af 11 selvstændige lejligheder og én gæstehospital. Lejlighederne er rummelige og lyse. Beboerne har et soveværelse med adgang til eget toilet og bad samt stue integreret med et køkken. Der er køleskab med frys og kogeplader, men ikke ovn. I de 6 nyopførte lejligheder er der en havedør ud til en lille terrasse. Lejlighederne er forbundet med gange, som to steder afbrydes af fælles opholdsrum.

Det ene rum er lyst og stort, hvor der udover spisebord og små siddearrangementer, er et fælles køkken. Her findes bl.a. ovn og mikroovn, opvaskemaskine, køleskab og frys. Bag køkkenet er der et vaske- og rengøringsrum. Der findes et mindre personalekontor, som grænser ud til fællesrummet.

Det andet fællesrum er, hvor nybyggeriet mødes med det ældre, men renoverede byggeri. Her findes en fælles hyggestue.

Der er 12 beboere i leve-bomiljøet, hvoraf de 11 er faste. Gæstelejligheden bliver anvendt af beboere, der kun skal bo der for en kortere periode. Personalet består af ca. 15 personer. De er uddannet som social- og sundhedsassistenter, hjælpere og sygehjælpere. Herudover er der tilknyttet en sygeplejerske med konsulentfunktion.

Den gamle og nye kultur

Der findes ikke en enkelt definition af, hvad et leve-bomiljø er. Et leve-bomiljø kræver f.eks. at beboerne har egne lejligheder, men også fællesrum. Et studie er kommet frem til 11 grundprincipper for et leve-bomiljø jævnfør figur 1. Principperne gør sig gældende for Lynghøjen. Konkret betyder det f.eks. at der er en bedre personalenormering om eftermiddagen og om aftenen på Lynghøjen i forhold til Bellishøjen.

Figur 1: 11 Grundprincipper for et Leve-bomiljø

1. Beboerne kan leve det hverdagsliv, de ønsker og magter. Et normalt hverdagsliv med udgangspunkt i den tidligere tilværelse.
2. Frihed til forskellighed. Der er fleksible løsninger og åbenhed over for forandringer. Den enkelte beboers valg og fravalg kan være meget forskellige.
3. Beboerne har reel selv- og medbestemmelse.
4. Boligen indgår i et tvangsfrit naboskab og udgør samtidig det individuelle hjem. Der skal være mulighed for, at beboerne kan opleve den variation i at være hjemme, i naboskabet eller komme i byen til interessefællesskaber, de ønsker og magter.
5. Beboerne bor i overskuelige enheder, personalet arbejder i mindre enheder – med udgangspunkt i, at arbejdet foregår i beboernes hjem. Personalet arbejder på beboernes domæne.
6. Madens tilberedelse og måltiderne er centralt for hverdagslivet, men det er ikke det eneste saliggørende.
7. Personaleresourcerne er fordelt nogenlunde ligeligt hen over dag- og aften timerne.
8. Opgaverne udføres med en høj grad af fleksibilitet. Opgaverne placering på dagen afspejler beboernes individuelle ønsker til, hvordan og hvornår på døgnet de ønsker hverdagens husholdning, gøremål og stunder skal placeres.
9. Personalet har relevante socialfaglige og plejefaglige kompetencer. Personalet har en pædagogisk indsigt og kompetence, der skaber et personligt og imødekomende miljø for den faglige indsats.
10. Der arbejdes på tværs af faggrænser, med udgangspunkt i hverdagens gøremål og husholdning.
11. Det er nødvendigt at fastholde fokus på de nye principper. Der er brug for tovholdere og ildsjæle.

Kilde: Knud Erik Jensen (2004): Leve- og bomiljøer. Metoder, principper og erfaringer fra hverdagen. Den socialfaglige indsats og naboskabspædagogik, Hellerup, Videnscenter på Ældreområdet side 27-28.

På Højvangen har ledelse og personale igangsat et arbejde med at gå fra den "gamle" kultur til den "nye" kultur jævnfør figur 2. Den nye kultur er i forhold til beboernes hverdagsliv, selv- og medbestemmelse, privathed samt naboskab, fællesskab og socialt samvær.

Den "nye" kultur skal være en del af leve-bomiljøet på Lynghøjen. Teoretikere mener, at der er mange forskellige definitioner på kultur, og at det er vanskeligt at ændre på en given kultur.

Observationer og interview viser, at det ikke sådan lige er muligt, at indføre en "ny" kultur, men at man er godt på vej. Personalets grundlæggende antagelser eller habitus ændres ikke over en nat.

Observationer og interview viser, at hovedparten af beboerne er meget tilfredse med leve-bomiljøet. De pårørende, som evaluator har talt med, er alle meget tilfredse med leve-bomiljøet. De påskønner, at deres slægtninge er aktive og deltager i fællesskabet. De værdsætter de selvstændige lejligheder og fællesarealerne.

Figur 2: Den "gamle" og den "nye" kultur

Den "gamle" kultur	Den "nye" kultur
<p>Hverdagsliv</p> <ul style="list-style-type: none"> • Faste måltider/tidspunkter • Fast madplan • Mest personale/aktiviteter om formiddagen • "Spise-kort" - beboerne spørges sjældent • Sengetid/op om morgenen afhængig af personaleressourcer • Badedage - bestemt dag+tidspunkt • Maden serveres på bakke-tallerken/portionsvis/mængden • Tøjvask – fælles om natten • Rengøring - hvor beboerne <u>ikke</u> er hjemme • Interesser dyrkes i aktivitetsafdelingen • Ikke forespurgt på interesser • Kun få forespurgt om interesser/livshistorie • Begrænset tid til "friluftsliv" • Pårørende på "korte" besøg • Ikke meget plads på stuerne - Minus hygge • Nogle pårørende fralægger sig ansvaret 	<p>Hverdagsliv</p> <ul style="list-style-type: none"> • Støtte beboerne til indflydelse og valgmuligheder (dialog med den enkelte beboer) <ul style="list-style-type: none"> ○ Mad ○ Døgnrytme ○ Interesser • Deltagelse i det omfang beboerne ønsker og magter <ul style="list-style-type: none"> ○ Tøjvask ○ Rengøring ○ Køkkenet/fælles arealer ○ Vedligeholder og styrker beboernes ressourcer • Beboernes tidligere liv/livshistorie medtænkes/inddrages i den daglige planlægning • Familien og andet netværk medtænkes som ressource/støttepersoner i beboernes hverdagsliv • Støtte beboerne i at få en indholdsrig hverdag
<p>Selv- og medbestemmelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Plejepersonalet "tager over" - for lidt opmærksom på beboernes ressourcer • Højvangen en arbejdsplads - mere end et hjem • Vaner, rutiner - styre beboernes hverdag • Ikke indflydelse på hverdagen • Ikke indsigt i egen økonomi • Beboerne er med til at bestemme, hvad de skal have købt 	<p>Selv- og medbestemmelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flytte fokus fra sygdom til velvære • Beboerne involveres i beslutninger og problemstillinger der vedrører deres dagligdag • Er med i dialog omkring tilrettelæggelse/beslutninger i boenheden og den fælles hverdag
<p>Privathed</p> <ul style="list-style-type: none"> • Små rum – 1værelse, hvor der også har været soverum • Dørene står ofte åbne • Banket på, men ej ventet på svar • Boligen/stuerne ofte "kun" fungeret som soverum • Boligerne/stuerne små - ikke indbydende til gæster 	<p>Privathed</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beboernes privatliv respekteres under hensyntagen til menneskelig og faglige hensyn
<p>Naboskab, fællesskab, socialt samvær</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pleje og aktivitet adskilt • Beboerne, hvis de ikke selv kan, bliver placeret ved et bord • Fællesskabet ej "dyrket" 	<p>Naboskab, fællesskab og socialt samvær</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pleje og aktivitet ses i en sammenhæng • Socialt samvær efter eget ønske i mindre/større forsamlinger • Fokus på hyggen i boenheden

Kilde: Arbejdsrapport omkring kultur, Højvangen 2005.

Hverdagsliv

Mange beboers hverdagsliv har udspillet sig i en nøjsom landbrugskultur. De stiller ikke store krav til tilværelsen. Mad og varme tillægges stor værdi. Mange beboere er gamle og svage. De har været udsat for hændelser, der gør, at de ikke kan leve det hverdagsliv, de engang har levet.

Beboere der har levet i flere år på Højvangen, har etableret et nyt hverdagsliv på et plejehjem. Der er beboere, som forventer, at ting bliver gjort for dem. At de får det serveret på et sølvfad, eller at

de har betalt for en service. Nye beboere har det vanskeligere. De skal vænne sig til et nyt hverdagsliv i et leve-bomiljø.

Nogle beboere har således ikke lyst til at deltage i hverdagslivets aktiviteter som f.eks. rengøring, madlavning og borddækning. Mange beboere er ikke i stand til at udføre aktiviteterne. Eksempler viser, at personalet har svært ved at lægge opgaver over til beboere. Det er imod personalets grundlæggende antagelser eller habitus. En personale fortæller, at *"vi nok har forvænnet dem lidt i starten. I starten gjorde vi alting for dem. Vi har ligesom fundet ud af, at det skal vi ikke gøre"*. Det forklarer de eksempler, hvor personalet vasker op og reder senge for beboere, der godt kan selv. Personalet står i et dilemma mellem forventninger, principper og tillærte rutiner.

Uanset den *"nye"* kultur, synes reglen at være, at personalet dækker og afrydder det fælles bord. Ofte skænker personalet kaffe, te eller vand op til beboerne. Det ligger dybt i mange kvinders habitus, at det skal være sådan. Det gør det ikke lettere, at beboere og pårørende i nogen udstrækning forventer det. Hvis personalet vil ændre det, skal de til at *"opdrage"* på beboerne. Nogle personaler gør det.

Der findes argumenter for, at det er vigtigt at aktivere ældre personer, men det kommer let til at virke som et pædagogisk projekt. Det ser nogle gange hjælpeløst ud, når f.eks. personalet beder en beboer om at sætte blomster i vand. Beboeren ryster og spilder på dugen. Beboeren udstiller sin manglende funktionsevne overfor andre. Privatheden krænkes. Alle ved, at personalet let kunne have løst opgaven. I heldigste tilfælde får beboeren en succesoplevelse. I værste tilfælde bliver beboeren igen gjort opmærksom på sin manglende funktionsevne og dermed alderdom. I den *"nye"* kultur står der klart, at deltagelse, når det handler om at vedligeholde og styrke beboernes ressourcer, er i forhold til beboernes ønsker og om de magter det.

Interview viser, at der er tale om landmænd, som næppe har taget sig af huslige gøremål, selvom der er en undtagelse. Evaluator observerer flere gange, at kønnet spiller en rolle. En beboer vil f.eks. ikke med på gåtur, hvis der kun var damer med. En beboer mener, at det er *"dameting"* han fremstiller i aktivitetscenteret.

På Højvangen er der en mandeklub, og man er klar over kønsproblematikken. At der kan ske en feminisering af leve-bomiljøet. At mad, blomster og hygge kommer til at fylde for meget for de tidligere landmænd. I det 6. grundprincip for et leve-bomiljø fastslås det, at madens tilberedelse og måltiderne ikke er det eneste saliggørende.

Der er en svær grænse i forhold til, hvad man kan og skal sætte beboerne til af hverdagsliv aktiviteter. Skal en mand tørre støv af? Det fremgår klart af den *"nye"* kultur, at der kun tales om deltagelse i det omfang beboerne ønsker og magter i forhold til tøjvask, rengøring og køkken. Det efterlever personalet.

I forhold til et *"normalt"* hverdagsliv lægger en del beboere vægt på det æstetiske. De bryder sig ikke om *"ukrudt"*. Kvinderne er ikke glade for krøllet tøj eller pletter på tøjet. De ældre værdsætter de sanser, der stadig fungerer fint. Mange beboere påskønner *"udsigten"* fra Højvangen.

Hverdagslivet viser sig i beboernes glæde over f.eks. egen telefon og selvstændig postkasse. Det er en daglig aktivitet at gå op til postkassen. Flere beboere giver udtryk for, at de savner den lokale avis, Viborg Stifts Folkeblad. Der er eksempler på, at de pårørende har fået dem til at afmelde avisen. For nogle beboere var avisen en del af deres tidligere hverdagsliv. Det, at holde avis, kan ses som et ønske om stadig at være knyttet til nutiden og fremtiden frem for kun at leve i fortiden. Beboerne får dog en gratis avis, som personalet ofte læser højt.

Observationer og interview viser, at der ikke er faste senge- eller badetider. Rytmen er fleksibel. Ifølge den "nye" kultur skal rytmen tage udgangspunkt i beboernes selv- og medbestemmelse. Det synes også at være tilfældet og beboerne værdsætter det.

Den løse rytme, som bryder sygekulturen, har andre konsekvenser. Når beboerne sover længe, kan det være vanskeligt, at nå de fælles aktivitetstilbud på Højvången. De foregår ofte om formiddagen. Rytmen i leve-bomiljøet spiller ikke sammen med rytmen på det øvrige plejehjem.

De kvindelige beboers forhold til tilberedning af mad er ikke i overensstemmelse med deres tidligere hverdagsliv. Fælles tilberedelse kan dels ses som et forsøg på at skabe et fællesskab og dels som led i en terapi. Beboerne deltager kun i begrænset omfang. Det har karakter af, at en beboer har skrælet æbler eller kartofler.

Frokost og aftensmad kommer fra et centralkøkken. Ud fra en liste bestiller beboerne i fællesskab, ca. en måned i forvejen, det mad de ønsker. Maden kommer hver uge. Beboerne kan hver dag bestemme, hvilke retter, der skal spises. Produktionskøkkenet kræver, at der bestilles mad en måned forud og personalet har ikke indflydelse herpå.

Det er næppe et "normalt" hverdagsliv, at man en måned i forvejen bestemmer, hvad man skal spise, og at man er tvunget til at spise det samme som naboerne. Der er dog ikke tale om en "fast" madplan. Observationer og udsagn viser, at beboerne inddrages i valget af mad, og hvornår der skal spises. Beboerne er tilfredse med den indflydelse, de har.

Personalet gør en stor indsats for at gøre det mere hverdagsagtigt. De skræler kartofler, bager brød og kager. Ved fødselsdage tilbereder de maden "helt fra bunden". Fødselaren bestemmer menuen. Der arrangeres påskefrokost med sild og grillfester. Beboerne, på nær en enkel, er meget tilfredse med maden. De er f.eks. glade for de nyskrællede kartofler. Personalets indsats værdsættes.

Det er planlagt, at det i fremtiden kun skal være den varme aftensmad, som skal komme fra produktionskøkkenet. Alle andre måltider tilberedes i leve-bomiljøet.

Det virker "hyggeligt", når en personale står i køkkenet og tilbereder mad, mens hun over skranken samtidig kan tale med beboerne, som glæder sig til måltidet.

De fleste beboere spiser sammen i fællesarealet. Der er en god stemning. Maden serveres normalt ikke på en bakke eller tallerken. Der gives normalt ikke færdige portioner. Dog er der eksempler på personale, der har svært ved ikke at øse, skænke, skære og servere færdige stykker af f.eks. lasagne.

De fælles spisninger synes at bidrage til fællesskabet. Det virker hyggeligt. Personalet spiser normalt med beboerne. Der er få eksempler på, at personalet spiser medbragt mad.

Observationerne viser, at der næsten er faste tidspunkter for måltider. Faste tidspunkter hører til et "normalt" hverdagsliv. Det er praktisk for beboerne at spise maden, når der er dækket bord og maden er opvarmet. Morgenmaden indtages på forskellige tidspunkter.

Aktiviteter, personlig og praktisk bistand udspiller sig over hele dagen i leve-bomiljøet. Der er ikke observeret morgenstress. De individuelle og fælles terrasser samt stisystemerne medvirker til, at beboerne dyrker et friluftsliv. Der er blomster, havemøbler og et foderbræt til fuglene. Ofte er der gåture med personalet. Beboerne bestemmer vejen.

I observationsperioden har evaluatør ikke talt med pårørende. Årsagen kan dels være de pårørendes manglende tilstedeværelse eller evaluatørs manglende evne til at skabe kontakt. I slutningen af observationsperioden blev de pårørende indbudt til et aftensarrangement med evaluatør. Ca. 1/3 af beboerne havde pårørende, der dukkede op. De pårørende er uden undtagelse meget positive overfor leve-bomiljøet. De er i særlig grad positive overfor personalet.

Det var vanskeligt at få pårørende ind i husrådet, så noget taler for, at de pårørendes engagement ikke er så stort.

På artefaktniveauet er der gjort meget for at få de fysiske omgivelser til at ligne et hjem. Det signalerer familie og hygge. Der er dog et dilemma mellem det selvstændige hjem og de sundhedsfaglige og arbejdsmiljømæssige krav.

På de lange gange er der opsat gelænder. I lejlighederne er der liftskinner i loftet. Mange beboere har noget, der ligner en plejeseng. Der er hjul på seng og flere møbler, sådan personalet lettere kan foretage rengøring og arbejde i rigtig arbejdsstilling.

Artefaktniveauet symboliserer svagt sygdom. Raske beboere kan føle sig sygliggjorte. Ingen har dog givet udtryk for det. For de beboere der er gode til at gå, må det føles underligt at bo ud til en gang med gelænder. Det kan være disse artefakter, der får en frisk beboer til at mene, at leve-bomiljøet er den "*sidste station*".

Lejlighederne kunne måske indrettes mere i overensstemmelse med den enkelte beboers funktionsevne.

Arkitektur, bygninger og materialer symboliserer nutid og fremtid. Lyse farver og meget glas. Beboernes møbler, nipsting, den fælles hyggestue og vægudsmykningen symboliserer fortid. Naturalistiske malerier, et gammelt ur og en gammel symaskine osv. På Højvangen mødes fortid, nutid og fremtid i et konkurrerende æstetisk udtryk. Sådan vil det være, når beboernes "*normale*" hverdagsliv skal give sig udtryk i retten til selv at bestemme de æstetiske omgivelser i lejlighederne. Kampen mellem fortid, nutid og fremtid kan være god og kan ses i en terapimæssig sammenhæng.

Evaluatør finder, at personalet støtter beboerne til indflydelse og valgmuligheder i forhold til mad, døgnrytme og interesser. I mange dialoger mellem personale og beboere medtænkes beboernes tidligere liv og livshistorier. I forbindelse med pasning af blomster og dyrkning af tomater engageres de kvindelige beboers viden.

De mange timers observationer viser, at personalet gør alt for at støtte beboerne i at få en indholdsrig hverdag.

Selv- og medbestemmelse

Beboerne stammer fra en landbrugskultur, hvor selv- og medbestemmelse ikke var centrale værdier. Nogle beboere fortæller, at "*vi er vant til at gøre, hvad der bliver sagt*". Flere kvindelige beboere har levet i et traditionelt kønsrollemønster, hvor manden har bestemt.

Beboernes habitus viser sig f.eks. til et møde, hvor der skal vælges repræsentanter til husrådet. Ingen beboere ønsker at træde ind i rådet. Først under mere uformelle omstændigheder findes to beboere.

Evaluators overværer et beboermøde, som efterfølgende bliver drøftet med to kvindelige beboere. En beboer fortæller, at hun ikke er glad for sådanne møder. Hun bryder sig ikke om at sige sin mening. Hun vil ikke sige noget i en større forsamling. Det har hun aldrig gjort. Det kan være "farligt" at sige sin mening. Det har hun ladet sin mand gøre. En anden beboer er meget kritisk overfor den måde mødet bliver afholdt på. Det er ikke som dengang "jeg gik i skole". Beboeren nægter, at tage stilling til et konkret forslag. Om man skal have en eller to retter mad til aften.

Referater fra beboermøderne viser, at beboerne kommer til møderne og mange vigtige forhold drøftes. Man beslutter sig for arrangementer, indkøb til den fælles terrasse, indkøb af drikkevarer, anskaffelse af flagstang, spisetider, antal retter, blomster til nyindflyttere, afholdelse af fødselsdage osv. Evaluators bemærker, at man ikke har drøftet den landskabsmæssige planlægning rundt om leve-bomiljøet eller den indvendige udsmykning, som f.eks. valg af billeder, farver og indretning af den fælles hygestue. Stuen er indrettet af personalet.

Helt normalt synes nogle beboere, at være stærkere end andre og fylder mere på møderne. Mindre normalt er det, at flere beboere er i en sådan forfatning, at de næppe får meget ud af at deltage i møderne. I de fælles diskussioner og beslutninger tvinges beboerne til at gå fra fortiden, til nutiden og videre over i fremtiden. De beslutter f.eks. at anskaffe en flagstang eller blomster. Det er ting, der skal ske i fremtiden.

Mange beboere hviler i fortiden, som fylder meget. Det er vigtigt, at få beboerne til at forbinde fortiden, nutiden og fremtiden. Beboernes fortid må ikke fornægtes, men kobles til nutiden og fremtiden. At dele af deres tidligere hverdagsliv også kan leves i et leve-bomiljø. Selv- og medbestemmelse kan være en nøgle. Der kan argumenteres for, at beboerne skal stimuleres til at forholde sig til aktuelle ting. Mange interview viser, at indflydelse skaber tilfredshed. Andre undersøgelser er kommet til samme resultat.

Observationer og udsagn viser, at beboerne har indflydelse på Lynghøjen. Mange beboere værdsætter det. Andre beboere har det svært med selv- og medbestemmelse.

Privathed

Privathed er et relativt begreb. Beboerne har antageligvis forskellig opfattelse af privathed.

Beboerne har store rummelige lejligheder, hvor de har mulighed for at være private. De har fjernsyn, telefon, køkken og toilet med bad. De har egen postkasse. En del beboere har dør ud til egen terrasse. De kan låse dørene. Alle beboere værdsætter disse rammer.

Der er også signaler, som afspejler mindre privathed. De nye lejligheder har et stort koøje i døren, hvor man ude fra gangen kan se ind i stuerne. Der er dog sat små persienner op. De lange gange gør det vanskeligt at bevæge sig ud og ind af lejligheden uden at blive set.

Personalets grundlæggende antagelser i forhold til beboernes privathed er tvetydige og forskellige. Der er mange eksempler på, at dørene står åbne ind til lejlighederne. Det kan dog være et udtryk for beboernes ønsker. Der er eksempler på, at personale går ind til beboerne umiddelbart efter de har banket på. Problemet er, at mange beboere er endog meget dårlige til at høre.

En beboer føler sin privathed krænket. Beboeren mener, at personalet kommer meget ind i lejligheden. Beboeren vækkes uden at ønske det. Mange spørgsmål fra personalet synes at være for meget for beboeren. Samme beboer er ikke afklaret i forhold til nattilsyn. Om det er godt eller dårligt. Flere beboere fortæller, at de vågner ved nattilsynet.

Der er et dilemma mellem privathed og faglighed. Mange beboere er, eller har været, udsat for sygdom. I en eller anden udstrækning er personalet tvunget til at føre tilsyn med beboerne. Har beboerne indtaget deres medicin? Er en gangbesværet beboer faldet? Er en beboer faret vild? De fleste beboere skal have hjælp til toiletbesøg og bad. Derfor kan de ikke have den "privathed", de havde i deres tidligere hverdagsliv. De pårørende forventer et professionelt tilsyn.

For et professionelt omsorgspersonale er privathed nok vanskeligt at have med at gøre. Sundhedspersonale har en mere afslappet holdning til situationer, som af andre opfattes som private.

Naboskab, fællesskab og socialt samvær

Der er ikke nogen samfundsvidenskabelig definition på, hvad et godt naboskab, fællesskab eller socialt samvær er. Det er sociale konstruktioner.

Undersøgelser viser, at samvær med andre mennesker skaber tilfredshed. Alle pårørende og næsten alle beboere fremhæver det positive i fællesskabet. Observationerne er fyldt med eksempler på et "godt" naboskab og fællesskab. Beboerne interesserer sig for hinanden. De taler med hinanden. En beboers død afstedkommer f.eks. samtaler om døden. Som hovedregel er beboerne hensynfulde overfor hinanden.

Evaluator deltager i et fredagshygge-arrangement for hele Højvangen. Man drikker kaffe, synger og en elev fortæller om en rejse til Tunesien. Ud fra tolkninger af ansigtsudtryk og samtaler, er det en succes. Deltagerne kender hinanden. Der er humor og liv i luften. Det er professionelt. Det er fællesskab.

På Lynghøjen ses pleje og aktivitet i en sammenhæng. Det sociale samvær er efter beboernes egne ønsker. De vælger selv, om de vil have fælles eftermiddagskaffe eller deltage i hyggestuen om aftenen. Fokus er på "hygge" i boenheden. Beboere og pårørende værdsætter det.

Personale

Der er eksempler på, at personalet ikke blot betragter Lynghøjen som et normalt arbejde. De bliver lige og får kaffen med udover normal arbejdstid. Udsagn fra beboere og observationer viser, at personalet med stort engagement forsøger at gøre det så godt for beboerne som muligt.

Jobbet fylder meget. For nogle er det anstrengende med de mange aftenvagter i et leve-bomiljø. At man aldrig er færdig, når der ikke er nogen fast tidsstruktur for, hvornår ting skal gøres. Man er altid "på". En personale fortæller, at hun også tænker på leve-bomiljøet, når hun har fri.

En personale fortæller, at leve-bomiljøet er "personalevenligt". Det er ikke så stressende. Det er fagligt mere udfordrende. Når alt ikke er tilrettelagt på forhånd, kan personalet i større udstrækning få lejlighed til at anvende deres faglige skøn.

Evaluator er imponeret over den måde personalet får hverdagen til at glide på. Det virker "hyggeligt". Der er tid til at snakke med beboere og pårørende, til at plante blomster på terrassen eller gå tur. Samtidig ser lejligheder, fællesarealer, køkken og beboere "pæne" ud. Det kræver koordination, effektivitet og en god kultur.

Der er et dilemma i personalet og beboernes tidsstruktur. Personale og evaluator lever i en ramme, hvor tiden er knap. En del personale har familie og børn. Der er opgaver, der skal udføres på

arbejdet eller i fritiden. Man har travlt. Beboerne lever i en ramme, hvor de har meget tid. De to tidsstrukturer mødes ved spisebordet eller i hyggestuen om aftenen. Evaluatoren har følt, hvor vanskeligt det er at acceptere beboernes tidsstruktur. Det går langsomt. Det kræver professionalitet at "hygge" og "bare" sidde og være interesseret i andre menneskers velbefindende og historie. Det mestrer personalet også.

Det er slående, hvordan personalet åbner op for deres eget hverdagsliv og delagtiggøre beboerne i det. Beboerne finder det interessant. De hører om personalets børn og familier. Fødselsdage, fester og rejser. Beboerne bringes væk fra fortiden og ind i nutiden og fremtiden.

De mange timers observationer ved det fælles spisebord viser, at der er forskellige måder at tale på til beboerne. Generelt er det vanskeligt, at få en almindelig "fælles" og "større" samtale i gang, da mange beboere har svært ved at høre. Det betyder, at der kun kan være én samtale i gang ved bordet. Frem for langbordet er man nu ved at afprøve to spiseborde.

At personalet vil efterleve en "ny" kultur er et stort krav. Man kan ikke forvente, at det sker overnatten. Evaluatoren registrerer tre grundlæggende antagelser hos personalet, de pårørende og i nogen udstrækning hos beboerne.

Den første antagelse er, at **aktivitet er godt**. Set i et større perspektiv, er denne holdning udtryk for det occidentale menneskesyn. Mennesket skal være aktivt til det sidste. Beboerne skal træne og stimuleres.

Den anden grundlæggende antagelse er, at personalet skal **hjælpe beboerne**. Det ligger dybt i personalet, de pårørende og hos nogle beboere. Der ydes og forventes en service. Det handler om at optimere beboernes velbefindende. Beboere og pårørende skal være tilfredse.

Den tredje grundlæggende antagelse er, at **fællesskab og socialt samvær er godt**. Det er ikke let for personalet at acceptere, at der er beboere og pårørende, der ikke ønsker at tage del i fællesskabet. At der er beboere, som ikke ønsker at "hygge" og være sociale. At der er pårørende, som kun sjældent viser sig på Højvangen.

De tre grundlæggende antagelser spiller med og mod den "nye" kultur.

Den "nye" kultur er godt på vej til at blive implementeret i leve-bomiljøet. Det vil tage tid og kræve hårdt arbejde af personale og ledelse.

Konklusion

Næsten alle beboere føler sig godt tilrette i leve-bomiljøet på Lynghøjen. De er tilfredse med lejlighederne, fællesarealerne og personalet. De adspurgte pårørende er alle tilfredse med lejlighederne, fællesarealerne og personalet. Der rettes ingen kritik fra hverken beboere eller pårørende. Alles forventninger er blevet indfriet. Beboere og pårørende savner intet i forhold til leve-bomiljøet. Der er ingen forslag fra hverken beboere eller pårørende om, hvordan det kan blive bedre.

Ledelse og personale på Lynghøjen har forpligtet sig til at indføre en "ny" kultur i forhold til beboernes hverdagsliv, selv- og medbestemmelse, privathed samt naboskab, fællesskab og socialt samvær. Man er kommet langt med at indføre den "nye" kultur. Der er mange dilemmaer, og det er vanskeligt at praktisere alle aspekter i den "nye" kultur.

Der arbejdes med at beboerne skal bevare dele af deres tidligere hverdagsliv, men mange beboere har vanskeligt ved det på grund af syg- og alderdom. Beboerne deltager i det omfang de ønsker og magter. Deres tidligere liv og livshistorie medtænkes og inddrages i den daglige planlægning. Personalet støtter beboerne i at få en indholdsrig hverdag.

Flere beboere forventer dog at få det hele serveret på et sølvfad. De er ikke interesseret i at deltage i hverdagslivets gøremål. Derfor deltager beboerne ikke så meget i aktiviteter som f.eks. tilberedning af mad eller rengøring.

Personalet giver beboeren mange valgmuligheder i dagligdagen. Hvor længe ønsker beboeren f.eks. at sove? Vil beboeren spise alene eller sammen med andre? Hvad skal menuen være? Hvornår vil beboeren i bad? Mange beboere værdsætter selv- og medbestemmelsen.

En del beboere er fra en generation, hvor man gør, hvad der bliver sagt. De er ikke forvænt med selv- og medbestemmelse. Flere kvindelige beboere frygter beboermøderne, hvor man skal sige sin mening. Det ligger i den kultur, de er opvokset med. Kønsrollerne spiller også ind.

I leve-bomiljøet har beboerne også mulighed for privathed. Lejlighederne er rummelige. Beboerne har eget køkken og toilet med bad. Mange har dør ud til egen terrasse. Beboere og pårørende værdsætter, at der er tale om selvstændige lejligheder.

Der er beboere, som er så svage, at det kan være vanskeligt at tale om privathed i traditionel forstand. De har brug for meget tilsyn og hjælp.

I leve-bomiljøet finder man naboskab, fællesskab og socialt samvær. Det påskønnes af næsten alle beboere og samtlige pårørende.

Personalet virker ikke stressede bl.a. fordi arbejdsopgaverne er delt ud over hele dagen. Personalet tager sig tid til at "hygge" med beboerne. De formår at kombinere hygge med løsning af praktiske opgaver som rengøring, tilberedning af mad og personlig pleje.

Observationer og udsagn viser personalets gode uddannelse, institutionens positive kultur og styrken i velfærdsstaten.

Leve-bomiljøet på Lynghøjen er i overensstemmelse med grundprincipperne for et leve-bomiljø.

Konklusionen er, at personale og beboere er i færd med at bevæge sig fra den "gamle" til den "nye" kultur. Det er vanskeligt. Det ser ud til, at processen medvirker til, at beboerne i større udstrækning kan opleve et "normalt" hverdagsliv, få øget selv- og medbestemmelse, mere privathed og et bedre naboskab, fællesskab og socialt samvær.

September 2006

Evaluator, Cand. Scient. Pol.
Peter Gorm Larsen
www.policy.dk